

Фінансова відповідальність парохії за життя єпархії

митр. прот. д-р Михайло Димид,
директор Інституту Церковного Права

Сьогодні я хочу зосередити Вашу увагу на тій проблемі, про яку ми всі нібито знаємо, кожен з нас розуміє її важливість, усі ми доволі часто її обговорюємо, але, як то кажуть, «у вузькому колі». Отже йдеться про фінансове питання.

Безперечно, в першу чергу, священник повинен думати про духовний стан доручених йому парохіян, проте одночасно він постійно повинен дбати також і нести відповідальність за належний матеріальний стан парохії і єпархії/екзархату як гаранта і основи для забезпечення належної душпастирської праці та міцного існування і діяльності Церкви в цілому.

Фінансове питання — це одне з тих важливих питань, яке сьогодні повинна поставити собі наша Церква як християнська організація, і поставити його в такому ракурсі: чи ми дійсно володіємо чітко окресленими чесними і доволі прозорими схемами фінансового обігу в нашому особистому, парохіяльному чи єпархіяльному житті? Якщо так, то як ми їх застосовуємо?

Питання складні, зокрема, у часі суспільних змін і економічної кризи, які зараз переживає Україна; бо ми — як Церква, я — як парох, ви — як миряни — усі разом повинні володіти навиками добропорядного поводження з фінансовими ресурсами і стати для суспільства прикладом, а, можливо, й ідеалом у цьому.

Однак, щоб стати прикладом, хоча б близьким до ідеалу, потрібно кожному з нас — єпископу, священнику, мирянину — відкрито і широко, критично і зважено, з чітким наміром загального добра, глянути, осмислити, проаналізувати, визнати помилки та недоліки і, де це потрібно, змінити, те що ми маємо зараз. А те, що зміни у

сфері обігу церковних коштів потрібні, сподіваюсь, що всі присутні тут розуміють.

Далі я хочу акцентувати свою увагу на тих ділянках, на яких зміни, на мою думку, потрібні, а саме:

1. Хочу констатувати, що наявна на сьогодні книга касового обліку в храмах є джерелом і причиною всяких порушень і зловживань.

У зв'язку з цим необхідно запровадити:

а) усі, без винятку, фінансові та майнові надходження, які отримують в парохії (храмі, каплиці), підлягають обов'язковому прибутковуванню через касу, на основі встановлених документів (прибуткового касового ордера; а пожертвовані матеріальні цінності — на основі накладних або актів), що підлягають затвердженню парохом;

б) будь-яка фінансова (чи майнова) операція повинна бути підтверджена відповідним документом, котрий лише після затвердження парохом вступає у дію і може бути зреалізований. Операції на суму понад 50000 гривень потребують додаткового погодження зі сторони Протосинкела епархії;

в) готівка не повинна зберігатися в парохії (храмі, каплиці), а в день її отримання надходити на розрахунковий рахунок парохії (храму, каплиці) в банку, якщо у деяких парохіях (храмах, каплицях) це є поки що неможливим, то не рідше ніж один раз в тиждень кошти повинні бути покладені на рахунок, наприклад, щопонеділка;

г) касова книга повинна вестися на основі прибуткових і розхідних документів, за якими складається опис і підшивається до кожного звіту, що зберігається в бухгалтерській документації.

2. Необхідно запровадити у всіх парохіях (храмах, каплицях) однакову систему бухгалтерського обліку, статистичної звітності, ведення діловодства з різноманітних показників парохії та здійснювати їх систематичний аналіз. До цієї праці слід залучити кваліфікованих фахівців (бухгалтерів, економістів) з числа чесних мирян. Господарський стан кожної парохії (храму, каплиці) та її фінансово-господарська діяльність повинні бути прозорими; парохіяльна церковна рада щоквартально повинна ознайомлюватися з результатами фінансово-господарської діяльності та з від-

повідними звітами, і з її відома повинна здійснюватися вся такого роду діяльність у парохії (храмі, каплиці).

Окремо тут хочу наголосити на тому, що, незважаючи на важливі рішення Патріяршого і Єпархіяльних Соборів щодо активної участі мирян у праці на парохії, практично участь мирян у багатьох парохіях не тільки ігнорується, але й до певної міри зневажається. Не забуваймо, що ми всі є спільнотою, організацією, що носить назву Церква.

3. Єпархіяльні управління повинні в найкоротший термін розробити і затвердити всі необхідні положення про фінансово-господарську діяльність у парохіях (храмах, каплицях), ведення діловодства і бухгалтерського обліку, форми статистичної звітності, а також зразки відповідних документів, бланки обліку, звітності, кошториси, штатні розписи. Встановити порядок їх оформлення, подання на затвердження в єпархію, умови, порядок і термін їхнього зберігання.

Цю документацію доцільно розробляти так, щоб у майбутньому вона була доволі легкою для узагальнень в рамках всієї нашої Церкви.

Таким чином, у кожній Єпархії/Єкзархаті може бути розроблена певна модель організації фінансово-господарської діяльності парохії, яка повинна стати складовою загальної моделі управління парохіями (храмами, каплицями), що включатиме й організацію духовної праці, а також релігійне виховання парохіян. Одним з елементів такої моделі має стати «Парохіяльний правильник» і перші напрацювання у цьому напрямку уже є, наприклад, в Самбірсько-Дрогобицькій єпархії. Доцільно тут ознайомитися із документом, якому уже практично сто років, а саме: «О заряді маєтку церковного і провадженні церковних рахунків», прийнятого Львівським архиєпархіяльним Собором у 1905 році.

4. При Єпархіяльному управлінні необхідно створити групу аудиту з перевірки фінансово-господарської діяльності парохій (храмів, каплиць). До складу такої групи могли б увійти досвідчений бухгалтер, економіст, юрист та священник. Доцільним є вста-

новити систему планових (періодичних) і позапланових перевірок із представленням звіту єпархіяльному єпископові — з метою прийняття конкретних рішень, а також обов'язкового доведення результатів перевірки до відома парохіян (наприклад, вивіщення звіту чи оголошення в храмі). Ретельно проведені перевірки повинні заохочуватися, а за недбальство повинні нести покарання ті, хто їх проводив (наприклад, у формі листа від єпископа на місце праці бухгалтера чи економіста і т. п.).

5. Уже сьогодні стає необхідністю запровадження на старших курсах у семінаріях спеціальної дисципліни під назвою, «Управління й організація фінансово-господарської діяльності в парохіях», вивчаючи яку майбутні священники могли б запізнатися з основами економічної і фінансової дисципліни, менеджменту, із законодавством про працю, щоб пізніше брак відповідних знань у цих ділянках не доводилося надолужувати самотужки. На таких заняттях семінаристів можна було б знайомити з існуючими положеннями, які регулюють фінансово-господарську діяльність парохій (храмів, каплиць). Звичайно, що актуальною є підготовка і видання спеціального підручника з цієї дисципліни, а, можливо, і популярних рекомендацій чи просто роз'яснень для вже діючих священників.

6. Представлене вище, на мою думку, можна досить швидко реалізувати. Однак найскладнішою і найпроблематичнішою справою є прийняття рішення про оприбутковування через касу парохії (храму, каплиці) й облік усіх надходжень та пожертв від вірних за виконання церковних послуг та інтенцій.

Міркування щодо цього такі:

По-перше, керівництво єпархії/екзархату, якщо воно хоче управляти парохіями, повинно детально знати про розміри такого виду надходжень, які повинні бути невід'ємною частиною фінансових ресурсів не лише парохії, але матеріальною базою існування власної єпархії/екзархату і нашої Церкви в цілому.

По-друге, неприпустимо, щоби в єпархії/екзархії не було відомо про те, які надходження має той чи інший священник в тій чи іншій парохії, тим більше, що в даний момент, окрім тих «утаємничених» надходжень, парох практично самостійно, без затвердження

на єпархіяльному рівні, встановлює собі і своїм сотrudникам ще і платню з надходжень у храм (каплицю), яка, як правило, документально не підтверджена відповідними обов'язками. Якщо самокритично (оскільки більшість з нас тут присутніх є священиками) проаналізувати діяльність великої частини наших співбратів-священиків, то майже всі їхні функції зводяться до, говорячи усталеним терміном, «надання платних послуг населенню», які оплачуються безпосередньо священикові у формі пожертв чи інтенції. Розміри коштів, які при цьому використовуються, нікому невідомі.

По-третє, якщо глянути на цю проблему дещо з іншої площини, то виникають ще дві важливі проблеми:

Перша, стосується самого храму (каплиці). Протягом тижня в храмі (каплиці) відбуваються богослужіння за інтенціями, йде виконання різних послуг (треб): хрещення, шлюби, різноманітні посвячення, молебні, акафісти, панахиди тощо. В той же час храм (каплиця) щоденно прибирається, опалюються, у ньому горить світло, священики зношують ризи, церковний інвентар, і за все це храм (каплиця) практично нічого не отримує, тобто системи сталої, послідовної резервації (чи, кажучи з бухгалтерської точки зору, відрахувань, в тому числі, амортизаційних) практично немає, оскільки кошти забирають і розподіляють між священиками. Це грубе порушення основ і усієї системи фінансово-господарської діяльності парохії (храму, каплиці). Коли б ці кошти, як належить, надходили в загальну касу і за встановленими єпархією нормативами розподілялись би на всі витрати, пов'язані з оплатою цих послуг, то стали б прозорими для керівництва єпархії/екзархії та й усієї Церкви, яке повинно управляти всіма фінансовими ресурсами Церкви, і, звичайно, для мирян. Можна собі лише уявити, скільки зайвих питань було б знято і як священики могли б сконцентруватися на основному — душпастирській праці.

Друга проблема пов'язана з тим, що в недалекому минулому об'єднання інтенцій не дозволялося, кожна Служба Божа була присвячена тільки інтенції одного жертводавця. Це свого часу викликало багато труднощів, окремі священики мали проблеми, які особливо зросли у часі війни. Часто траплялося, що священики

зверталися до інших священників і ділилися інтенціями, які не встигали самі відслужити. Траплялося, що такі інтенції пересилалися з однієї єпархії в іншу, як казали біднішу. Церквою було прийнято рішення, яке дозволяло об'єднувати разом всі інтенції за всяке прошення, а також за померлих. У невеликих парохіях (храмах, каплицях) це не привело до якихось істотних змін. В той же час у деяких парохіях (храмах, каплицях) в містах становище різко змінилося, особливо у місцях велелюдних, де з ранку до вечора люди ідуть з карточками і пожертвами. Після цього, їх, як правило, збирають до однієї купи і під час відправи священник скоромовкою пробігає кілька десятків, а інколи й сотню листочків. Трапляються випадки, коли священник взагалі вважає за достатнє лише покласти свою руку на цю гору карточок, замість прочитання імен хворих чи померлих, що часто викликає незадоволення і нарікання жертводавців, які не почули імен покійних, зате вид великої купки карточок може дати «задоволення» служителю. На перший погляд, йому (священнику) може здатися, що він швидко вирішив проблему, однак з точки зору інтересів Церкви це зроблено вкрай не-об'єктивно і несправедливо, і аж ніяк не на користь самої Церкви.

Уявімо собі храм, що розташований у тому місці, де зупиняються сотні маршруток, автобусів, трамваїв, тролейбусів, поряд великий продуктовий чи промтоварний ринок, напроти два залізничних вокзали, величезна кількість людей, які, як завжди, поспішають. Забігають у храм, де за хвилину без проблем можна подати карточку і пожертву жіночці, що сидить у кіоску, і все — справу вирішено. А з дому до своєї церкви (каплиці) треба пішки пройти кількасот метрів, а часу — немає. І таких храмів (каплиць) у містах багато. Тоді логічно напрашується висновок, що управляти такими процесами потрібно керівництву єпархії, і, звичайно ж, на основі чіткого і строгого обліку тих коштів, що надходять, їх раціонального розподілу (чи перерозподілу) і використання. Ще однією стороною цієї проблеми є те, що миряни абсолютно не свідомі того, куди діваються ці кошти. Вони широко вірять у те, що пожертви йдуть на Церкву. Ніхто, ніколи з ними, на жаль, на ці теми не говорить!

Тому оприбутковування через касу парохії (храму, каплиці) та-

ких надходжень (можливо, із усталеним для всієї єпархії/екзархії тарифом оплати) є просто необхідним для досягнення цілей, які я поставив на початку цієї доповіді.

Якщо, для прикладу, розглянути лише Львівську Архиепархію, то можна собі уявити, яка існує диспропорція і несправедливість для багатьох священників, через відсутність контролю із сторони архиепархіяльного управління, над цією, на мою думку, чи не найбільшою частиною надходжень. Архиепархія повинна в тих парохіях (храмах, каплицях), де їхні надходження перевищують нормальні життєві потреби, перерозподіляти ресурси шляхом збільшення відсотків відрахувань Архиепархії та встановлення дотації тим парохіям (храмам, каплицям), які потребують фінансової підтримки для свого нормального функціонування (оскільки самі вони утримуватися не можуть). Крім цього, ці кошти могли б бути використані і для інших цільових проєктів Церкви, наприклад: розвитку сучасних засобів телерадіоелектронної інформації, розвитку релігійно-виховних центрів, капеланства та іншого. Для практичного здійснення цього потрібно, насамперед, здійснити розробку, узгодження, затвердження і належну реалізацію загального щорічного бюджету єпархії/екзархату, у якому можна було б об'єднати кошториси усіх парохій (храмів, каплиць).

На кінець ще три, не менш болючі проблеми.

Священик — християнин, своєю працею заробляє в церкві гроші, як кожний вірний на своєму робочому місці. Чи повинен священик мати обов'язок жертвувати на Церкву і свою десятину? Це саме стосується дяків і паламарів, що працюють у храмі (каплиці) за платню. Це лише свідчитиме про те, до чого закликаємо всіх вірних.

Друга проблема, священик — громадянин (судячи із проповідей — патріот). Церква (у межах своїх надходжень) звільнена від податків. Але як має виглядати проблема зі сплатою податків священиком і обслуговуючим персоналом храму (каплиці), наприклад, від їхньої заробітної плати, адже ж вони не є звільнені від такого виду податків. Це питання не лише як до громадян, але це питання етики і моралі, до якої пряме відношення має Церква в цілому.

У Статуті практично кожної парохії записано, що їй, згідно з чинним законодавством України, надається право здійснювати

прийом на роботу громадян. Однак це, здається, в жодній парохії не виконується. В той же час оформлена на працю, згідно з встановленим порядком, людина (чи то священник, чи прибиральниця) отримує передбачені законодавством гарантії соціального страхування на випадок хвороби, втрати працездатності, а також пенсійне забезпечення; тобто їй надаються ті права, які сама Церква самостійно не зможе вирішити. Претензії, які можуть виникати до Церкви у разі нещасного випадку, втрати працездатності, каліцтва працівників храму (каплиці) є важкими для вирішення, а інколи просто неможливими, наприклад, через розмір матеріального відшкодування. Врахуйте, що до переліченого можуть бути додані і такі обставини, як наявність на утриманні у потерпілого малолітніх чи непрацездатних членів сім'ї та інше.

Водночас авторитет і моральне становище Церкви вимагає пошанування чинного законодавства тої держави в якій вона існує. Інакше як можна виховувати вірних бути чесними і законослужняними громадянами, коли поведінка самих керівників парохій є неадекватною, я вже не говорю про те, що це аж ніяк не йде на загальну користь самій Церкві.

Тому відносини Церкви і держави треба вирішити таким чином, щоб ніхто ніколи не зміг звинувачувати Церкву у сприянні своїм підлеглим, особливо самим священникам, порушувати державні закони і ухилятися від оподаткування.

Вирішення представлених проблем, хоча, можливо, не всі вони претендують на безпомилковість, безумовно, вимагають посилення ролі епархій і екзархатів в організації управління парохіями, встановлення контролю за їх діяльністю, і, зокрема, невідкладних змін в обліку і використанні коштів, що так щедро, з добрими наміреннями, на Божу справу жертвують Церкві громади вірних мирян.

Останній штрих. Для ефективного функціонування організації управління парохіями зі сторони епархій/екзархатів, важливо зобов'язати усі парохії щорічно передплачувати всі періодичні видання нашої Церкви, а парохів суворо попередити про їх обов'язок зачитувати всі пастирські листи на кожній Службі Божій у найближчу неділю після їх одержання.